

k drugemu bregu. Ko se zopet vrne s praznim žepom, zapre ga kralj petdeset dnij, ker ni svoje obljube držal.

Ko je petdeset dnij preteklo, reče mu kralj: „Rad bi obedoval zajca“. Plemič se spomni svojega zapora ter reče: „Gospod, hočem Ti prinesiti najmanj deset zajcev“. Kralj mu odvrne: „Ako si tako dober lovec in mi jih vloviš deset, hočem za vsacega tri cekine dati“. Šaljivec gre zopet z bobnom v gozd, skliče z bobnanjem zajce in jim reče:

„Zajci, skrijte se! Plemič-baháč pride ter vas hoče postreliti.“

Ko plemič pride, ni mogel ves dan nobenega zajca ustreliti. Kralj ga zopet zapre deset dnij, ker ni mogel svoje besede držati.

Ko je zopet prost, reče mu kralj: „Rad bi obedoval jelena“. Plemič se spomni svojega trpljenja, katero mu je provzročilo njegovo bahaštvo. Zato mu odvrne ponižno: „Hočem iti v gozd ter pogledati, ako bom mogel ustreliti jelena“. Ko se poda v gozd, res ustrelji jelena. Z velikim veseljem ga prinese kralju. Ta se smeje ter mu reče: „Glej, kako lahko je obljubo držati, ako se nič nemogočega ne obljubi“. Šaljivec se je smejal v pest, kajti plemič je postal od istege dne ponižen.

Pouk.

Plemič je bil velik baháč. Veliko je obljubljal, a malo storil. Vse se mu je

smejalo. Ostal je vendar isti baháč. Šele večkratni ostri zapor ga je izmodril. Ne obljubujte torej veliko, posebno pa nič nemogočega. Prav resničen pa je pregovor: „Kdor veliko govori in obljubuje, mora veliko znati, ali pa veliko lagati.“

2. Nazorni nauk.

Kdo izmed vas ne pozna bobna? To je pač prijetna igrača. Marsikateremu izmed vas je prinesel sv. Miklavž to igračo. Oglejmo si jo. Iz česa sestoji boben? Na kaj tolčemo? S čim tolčemo? Boben vam je torej prijetna igrača. Tudi odrasli imajo boben, pa je večji in jim ni igrača. V mestih in trgih sklicuje mestni stražnik z bobnanjem ljudi. Tudi vojaki imajo boben. Vojaki morajo velikokrat v tuje kraje. Med potoma oživlja jih boben in veselo pravijo vojaki, ko se bližajo tujemu kraju:

Boben bobna — bam brbam,
Spet vojaki gremo k vam.

Ko pridejo v mesto ali vas, pravijo ljudem:

Boben bobna — bam brbam,
Dobrih postelj dajte nam.

Drugo jutro jih skliče zopet boben in veselo odkorakajo vojaki, rekoč:

Boben bobna — bam brbam,
Danes gremo kam drugam,
Česar plača tu in tam.

Lj. Stiasny — Kamnik.

Knjiga Slovenska

v

XIX. veku.

✱

Andrej Marušič r. 7. dec. 1828 v Šent-Andrežu pri Gorici, mašnik 20. dec. 1851, najprej domači učitelj pri grofu Ivanu Lud. Attems, potlej začasno učitelj slovenščine, in od l. 1858 profesor vero-

zakona, naposled celó v treh jezikih — v slovanskem, talijanskem in nemškem — na gimnaziji v Gorici, ud deželnega šolskega sovéta, nadškofijskih ljudskih šol nadzornik, častni kanonik.

Slovenščina se mu je omilila vže v očetovi hiši po branju starih bukev slovenskih, l. 1848—9 po vrlih časnikih p. Sloveniji, Novicah, Danici, po narodnih pesmih, vzlasti po čvrsti poeziji Koseskega, po občevanju z iskrenim Kocijančičem itd.

„Kakor Kocijančič — oglašil se je tudi Marušič v „Šolskem Prijatelju“ na pr. z opazkami o nekaterih slovstvenih delih na Goriškem, o tedanjem društvu sv. Mohora in o knjigah, kakšne naj izdaja, da vstreže društvenikom (1854 str. 278—288), s poslovenjeno resnično prigodbo „Lucija Bernard“ (1855 str. 2—11. X) itd. ter si je naklonil tako Einšpielerja in Janežiča, kateri poznej v svoji Slovnici tudi njemu hvalo daje za marsiktero prijazno opombo.

Tako je pisati jel v „Danico“ na pr. l. 1854 str. 171 o prvih duhovnih vajah v Gorici, kjer tudi pravi (X): „Česar je polno serce, rado iz ust gre! Tudi moje serce je polno slavniga O. Stögerja, moža po volji Božji... Bog večna ljubezen — je zapopadek vsih njegovih govorov; ime Jezusovo, gerb svojiga reda, ima tako reči vtisnjeno v serce, in geslo njegoviga društva — Vse k večji časti Božji — je rudeči trak, ki se vije očitno skoz vse njegovo govorjenje in djanje... Sedaj naj mi se dovoli dve njegovih priporočil tukaj ponoviti in poterditi, ki zadevate brevir in cerkvene obrede... Še nekaj mi že dolgo na sercu leži... Bolj kakor jest čutijo gotovo vsi dušni pastirji goriške vélike škofije živo potrebo posebniga škofijskiga obrednjaka (rituala) za tiste dele službe Božje, ki se v domačim jeziku opravljajo... Sedaj, ki pričakujemo noviga poglavarja in ki naši véliki škoffi nova doba napoči, se mi je zdel priložen čas sprožiti to važno reč; način izpeljave nasvetovati pa ni več moja reč (str. 172) itd.“ — „Vsi sveti — vernih duš dan“. V Podgori pri Gorici 25. okt. (str. 186). — L. 1855: O ginljivih sv. obredih vélikega tedna (str. 72); o slovesnem prihodu novega višjega Pastirja (str. 108) in o svatbenem dnevu Goriške cerkve s krep-

kim sonetom: „V spomin slovesne vpe-ljave prečast. in prevzv. kneza in višiga škofa dr. Andreja Gollmayrja v pervostolno Goriško cerkev 24. rožnika 1855“ (str. 112. X.). — L. 1856: Golgota („Pač res, odrešenje je jedro in duša zgodovine človeštva... Skrivnost odrešenja na Golgoti je in bo — naj veljá prederzna prilika — nar. višji verh na Himalaju duhovniga sveta; ona naj bi bila vsakimu tako rekoč Ariadnina nit v neizmernim labirintu modroslovskih preiskovanj“ str. 53) itd. O napravi semeniša za dečke (str. 71). O šmarnicah in o lepšanju cerkvá, kjer pa opominja: „Le nekaj bi bilo želeti, da bi se duhovni z leposlovskimi pravili soznali in se vselej zvesto po njih ravnali in nobenega ugovora ne terpeli, bodi si od ključarjev, ali kogar koli, če si ravno je kaj pripomogel, ker tu je treba le neodjenljivim tirjatvam umetnije zadostiti. Nadjam se, da po željno pričakovani novi vredbi bogoslovskiga učenja se bode tudi od cerkvene zidarije, malarije in glasbe kaj razlagalo. Še zmiraj vladajo po deželi mojstri skaze... O ti reči bi se dalo véliko govoriti, za zdaj sim jo hotel le sprožiti“ (str. 107. X.) itd. —

Posebno marljiv in stanoviten dopisovalec je bil Marušič Novicam od l. 1854 do 1882. „Ženitvanske šege Slovincov Goriške doline“ so v Novicah l. 1854 str. 49—58 njegov prvi dopis, ki ga pričinja s pesmico: Kje dom je moj? — Tam kjer Soča v blagem kraju vije se — Na Slovenskem dom je moj! — ter sklepa z opominom, naj tudi drugod domorođci opisujejo lepe stare narodske šege, in obeta: Ako slavno vredništvo želi, bom skušal včasih še druge navade in narodske posebnosti goriških Slovincov popisavati. — O letopisu Goriške gimnazije in posebej o mlačnosti šolske mladine do maternega jezika, do slovenščine (str. 303 A. M.). — L. 1855: Nasvet višje slovnične sodnije (akademije), češ „brez terdne podlage, brez občeveljavne slovnice, ktera mora biti pisatelju zakonik, naše slovstvo ne

bode cvelo“ (str. 62. A. M—č). O slavnostni veselici, katero je obhajala gimnazijalna mladina vsled rojstva presvite cesaričinje, in pri kateri se je pred izbrano olikano družbo v goriški kazini prvikrat javno slovenski govorilo in pelo na veliko zadovoljnost in radost pričujočih domorodcev slovenskih (str. 87 cf. str. 104). — O šolskem sklepu in o svečanosti gimnazijalne mladine na večer pred cesarjevim rojstvenim godom, kjer pravi tudi: „Z veseljem rečem, da bil je zapaziti važen napredek o tem, da je začela slovenska mladina svoj materni jezik spodobno spoštovati in dostojnost njegovo in enakopravnost z drugimi predmeti spoznavati, kar je temeljni pogoj napredovanja itd.“ (str. 271). — Beseda o slovenskem knjigoteržtvu (str. 299). — „Eno uro pri Koseskem“, kateri se je po hudi bolezni zdravil v Ločniku poleg Gorice.. „Ni mi moč popisati, kaj so sedaj serca naju čutile, — al komu niso znani občutki, ki nas obhajajo, kadar nam je dano od obličja do obličja gledati moža, katerega poezije so nas jezerokrat navdajale z rajskim nadušenjem in katerega slavno ime vsak hip na jeziku imamo! — Koseski, ki je sama prijaznost, nama je začel z redko besedo, ker še enmalo težko govori, od svoje bolezni pripovedovati, ki ga že čez tri leta tare.. Globoko v serce mi je segla njegova bogaboječnost in vdanost v voljo božjo in terdno zaupanje v pomoč od zgoraj. V bukvah Joba, katerih pesniško prestavo so Novice pred nekimi leti prinesle, je žlahna duša se krepčala in tolažbe iskala ter v pravem keršanskem duhu z izgledno poterpežljivostjo bolečine prenašala. Njegove dušne moči prihajajo vedno čversteje in bodo svojo znano krepkost zopet dosegle. Ljubezen do mile domovine še vedno tako v njem plamení kakor v dvajsetletnem mladenču itd.“ (Str. 315. Od desnega brega Soče pri Gorici 24. sept. A. M.).

Izvrsten je sostavek, ki ga je s polnim podpisom Andrej Marušič, katehet

spod. gimnazije in učitelj slovenščine priobčil v Novicah l. 1860 str. 92—107 pod naslovom: „Narodnost in slovenščina v Gorici“. Tu kaže, kaj je narodnost in kaj je nerodnost ali pretirana narodnost, češ: „Narodnost se dá primeriti žlahnemu vinu. Pij ga zmerno, ti bo v zdravilo, ti dá veselje, pogum, moč in krepost; — prestopi pa meje zmernosti, gorjé tebi, sužen si neznanim duhom! Tako se valja pijan narod po blatu človeških strast, pomandraje vse, kar je v sercu najdražjega“. Berite to, narodoslovci!.. Najterdnša vez narodnosti pa je jezik.. Zato bodi nam skerb, da zadobi naš jezik v šoli, vradu (kancelijah) in sploh v vsakdanjem življenji spodobno in pravično veljavo.. Vodnik zapoje: „Ilirija vstani!“ in Slovenci postajajo iz ljudstva narod, ki ga Japel s sv. pismom blagosloví. Kopitar in Miklosić, slovnice viteza, potegujeta na-se pazljivost učenih jezikoslovcov; Prešernova lira meči Slovencom serca, Novice jim bistrijo um na vse strani in jih navdajajo z zavestjo narodno, in veličastni Koseski govori z verh Parnasa z mogočnim nadzemeljskim glasom ustvarivši jeziku svojemu postave; in komur ni bilo še zadosti, zadene ga Habakukova osoda. Duh leta 1848 ga zgrabi za lase in nolens volens mora biti domorodec“.

„Serce narodnega življenja, narodno ognjišče so šole, vikše in sosebnost srednje, zlasti gimnazija, prav za prav semenišče višje omike.. Moj namen je, podati kratek pregled nekdanjega in sedanjega stanú slovenščine v Gorici, zlasti v goriški gimnaziji.. Po latinščini za Jezuitov in nemščini za Jožefa II. skušala je v perve šole pomagati si tudi slovenščina, v sedanjem veku, l. 1847 celó na modroslovno učilišče; l. 1848 pa je nagloma vpeljana bila v latinske šole ali v gimnazijo. Kako se je godilo slovenščini v gimnaziji, popisuje Marušič gledé na postave, na učni red, na učitelje in učence, ter razpravlja mnogotere zadržke napredovanju p. a) Po-

manjkanje slovenske knjižnice in pripravnih, sosebno poetičskih zbirk za odraslo mladino; b) Učna vredba po gimnazijah, primerjena le mladenčemu izverstnih zmožnost itd. — Značaj goriškega, dasiravno s slovenskim obročem okovanega mesta, pravi, je in ostane — furlansk. Od tod žalostna prikazen na gimnaziji — znamenito število narodnih polutanov, kajti — v nekaki babilonii živijo leta in leta slovenski učenci. Domá slišijo večidel le furlanski ali slovénsko-furlanski jargon, po ulicah poverh še italijansko-slovensko-nemško žlobodranje, in v šoli se ukvarjajo s staro klasičino v poterjenje, menda, poslednje slovniške izjeme. To je vendar le preveč plevéla za slovensko pšenico!“ .. Naposled kaže tedanji stan slovenščine v gimnaziji do ministerskega vprašanja, ali ne bi se dal učbeni red vravnati po onem za česki jezik po nekterih českih gimnazijah (str. 107)“. —

„Važen sklep goriškega deželnega odbora gledé na slovenski jezik“ je prav tako važen spis Marušičev v Novicah l. 1861 str. 250—259. Nektere županstva so se ustavile italijanskim dopisom ter prosile naj jim deželni odbor poroča v razumljivem jeziku, in po jedernatem in temeljitim dokazovanju odbornika Winklerja se je vendar sklenilo: Vsi, kakoršni koli razpisi do slovénških županstev, bojo slovenski. — Veselite se toraj goriški Slovenci, dokler imate na Dunaji Črneti in Winklerja v Gorici, pravi dopisnik v Novicah, ter pripoveduje, kako se je gledé službenega jezika godilo dotlej v deželnem odboru. Ker je veliko, da ne rečem vse, na osebah ležeče, naj mi bo dovoljeno, v bolj razumljenje naših zadev in tudi zato, da se sedanja in prihodnja, za vso deželo važna delavnost deželnega odbora lažje presodi in ceni, vverstiti tukaj kratko in kolikor mogoče, resnično karakteristiko naših odbornikov. Ti so bili tedaj gg.

grof Pace, dr. Doljak, A. Winkler, dr. Deperis in dr. Pajer. Ker mora zlasti nam kranjskim Slovencem zanimljivo biti, kako se je že pred tridesetimi leti sodil in opisoval naš deželni gospod predsednik in cesarjev namestnik v središču Slovenije, naj se omenjena karakteristika pokaže tudi tukaj od besede do besede:

„Gosp. Winkler je naš domačin, edini Slovenec v odboru. Da ga imajo za izverstnega jurista, za razsvetljenega in modrega vradnika, kteremu je duhomorno kalupovanje neznano, kterega bistro oko je že davno zapazilo in spoznalo, kar je v deržavnem in javnem življenji skaženega in pomanjkljivega in kako bi se dalo pomagati; da ga vikši in tovarši visoko čislajo in vse stranke spoštujejo; da mu zraven nemškega italijanski jezik tako gladko teče, da bi se bilo še celó italijanskim matadorom njegove kritike bati, ako bi se tako rešetanje z njegovim oestro npravnim značajem vjemalo: za vse to bi moglo tistim mar biti, kterih je skerb, da pride pravi mož na pravo mesto. Kar imam jez pristaviti, je to, da ga je gola ponižnost in priljudnost. Ure in ure se s pomoči in sveta iskajočimi kmeti ne kakor vradnik, ampak kakor prijatelj, s čudno poterpežljivostjo tako umevno in po domače pogovarja, da jim more serce veselja igrati. Kakošen razloček med njegovim vedenjem in unim sirovim režanjem „parlè da cristian!“ Za koliko bi bile ljudstva in vlada na bolj, ako bi se ne le nižje, ampak tudi višje službe takim možem podeljevale. — Winkler ni le po rodu in kervi Slovenec, ampak tudi po mislih in prepričanju svojem, in kolikor zmerniši in previdniši, toliko bolj intensivno in zdatno je njegovo postopanje po poti narodnega napredka; on vé, za kaj se poganjamo in kaj hočemo doseči. Da slovenski tudi piše, bi skor ne bilo treba praviti (Novic. 1861 str. 258)“.